

Thea Beckman
Vrijgevochten

δ

Hunkering

Op 1 januari 1705 werd te Zierikzee een jongetje geboren:
Jasper Lievenszoon de Bonte.

Een nieuwjaarskind!

‘Die hebben altijd geluk,’ zei de vroedvrouw. Maar dat klopte niet helemaal, want drie dagen later stierf Jaspers moeder.

Zijn vader, timmerman Lieven de Bonte, had geen flauw idee hoe hij een pasgeborene moest verzorgen en in leven houden.

Hij zocht een min voor de zuigeling en vond die ook.

De vrouw heette Deesje, ze woonde vijf huizen verder in dezelfde straat en ze had een baby van enkele weken.

Geroerd legde moeder Deesje de kleine Jasper in de wieg bij haar dochtertje Hester. De vrouw beschikte overvloedig over moedermelk en ze had een groot hart.

Eigenlijk had ze altijd al naar een zoon verlangd.

Tot haar verdriet kreeg ze enkel dochtertjes.

Na de pech van een te vroeg gestorven moeder had het nieuwjaarskind nu het geluk op te groeien in een huishouden met pleegouders en pleegzusjes die hem verwenden. Vader Lieven de Bonte slaagde er om de een of andere reden niet in een nieuwe vrouw te vinden. Misschien was hij te lelijk, verdiende hij niet genoeg of was hij te veeleisend. Hoe het ook zij, hij bleef alleen: een eenzelve man, zeer zwijgzaam, die enkel leefde voor zijn werk.

De kleine Jasper bleef voorlopig bij moeder Deesje en het duurde niet lang of zij beschouwde hem als haar eigen zoon.

Ook haar man Simon, de koperslager, was er blij mee.

Een jongen in huis, dat was toch iets anders dan alleen maar vrouwvolk, vond hij.

Ze woonden allemaal in de Ravenstraat, een nog tamelijk nieuwe buurt in Zierikzee waar veel zeelui, maar vooral ambachtslieden huisden.

Naast de koperslager woonde bijvoorbeeld stuurman Ham, die dikwijls maanden van huis was en desondanks – of misschien juist daardoor – twaalf kinderen had, die wonder boven wonder alle twaalf in leven waren gebleven.

‘Een sterk ras is dat van stuurman Ham,’ placht Simon met enige jaloezie te zeggen, want zelf hadden hij en moeder Deesje al drie kinderen op het kerkhof liggen.

Elke zondag na de kerkdienst kwam Lieven de Bonte even naar zijn zoon Jasper kijken en het afgesproken kostgeld voor het kind betalen, waarna hij weer zwijgend vertrok. Hij straalde weinig warmte uit, ofschoon moeder Deesje hem altijd hartelijk ontving, hoog opgaf over Jaspers vorderingen en erop wees hoe goed het kind groeide. Maar Lieven de Bonte scheen het heel gewoon te vinden dat hij een bijdehante zoon had en zag dat blijkbaar niet als de bijzondere verdienste van Jaspers pleegmoeder.

Of misschien kon hij dat gewoon niet zeggen.

De drie dochters van moeder Deesje waren ook blij met Jasper. De kleine Hester zag een soort tweelingbroertje in hem. Wiebe en Catrina, zes en zeven jaar ouder, moederden over hem.

Toen Jasper zeven jaar oud werd besloot Lieven de Bonte dat zijn zoon naar school moest. Daar zwaaide meester Haverkamp de plak. Hij leerde de kinderen het ABC, liet hen bijbelteksten opdreunen, psalmen overschrijven, de catechismus opzeggen en het telraam hanteren.

Jasper had weinig moeite met de leerstof, want hij was niet dom, maar het verveelde hem gruwelijk. Hij had twee goede vrienden: Pieter en Jacob Ham, allebei zoons van stuurman Ham.

Als Jasper samen met Pieter en Jacob kans zag te spijbelen dan deed hij dat, al kwam dat de jongens de volgende dag op een paar pijnlijke klappen met de plak te staan. Maar dat hadden ze ervoor over.

Spijbelen deden ze vooral op donderdag. Dan was het marktdag en stond het Kraanplein vol met kraampjes, manden, dozen en vaatjes. De jongens schuimden de markt af naar iets eetbaars of

ze verdienden een halve stuiver met het sjouwen van manden, het vullen van zakken of het wegjagen van andere kwajongens die de marktvrouwen plaagden. En als er niets te verdienen viel was het altijd mogelijk een appeltje te bedelen, een wegluchtende kip te vangen of een marskramer uit te jouten, want lieverdjes waren de drie vrienden niet.

Ze voelden zich thuis in de drukte, tussen al het geroep en geschreeuw, de luchtjes en het gekakel. Hier klopte het hart van de stad, hier werd intens geleefd en hadden ze meteen contact met mensen van het omringende platteland, die op die dag binnen de muren hun producten en eetwaren uitstalden: boter, kaas, pluimvee, eieren, allerlei soorten groente en fruit. De weekmarkt was voor de kinderen een paradijs waar van alles te beleven en te proeven viel. Vrouwen die anders zelden de deur uitkwamen kon je er vinden, meestal gevolgd door een dienstmeisje dat de mand moest dragen of dat het jongste kind op de arm hield terwijl de meesteres met een koopvrouw onderhandelde over de prijs van een gans. Die deftige mevrouwen konden dat heel goed. Ze waren op de penning en voelden het als een triomf als ze nog een stuiver hadden weten af te dingen. Daarna keerden ze trots terug naar hun weelderige woningen, volgestouwd met zilver en kristal.

De jongens keken vooral naar de dienstmeisjes; soms waren er aardige bij. Ze trokken aan schortenbanden of botsten per ongeluk-express tegen hen aan. Omdat zo'n kind haar handen al vol had kon ze niet veel tegen de plagerijen doen – alleen maar schelden. Dat vond Jasper leuk! Hij voelde zich belangrijk als ze notitie van hem namen. Dus lachte hij allervriendelijkst tegen het boze meisje en zei: 'Wat heb je toch een lief mondje', wat meteen een einde maakte aan de scheldpartij. Dan moest het meisje zelf ook lachen, keerde hem snel de rug toe, liep achter haar meesteres aan, keek nog even om...

Ze vindt me aardig, dacht Jasper dan.

Zijn vrienden begrepen het niet. Als Pieter en Jacob werden uitgescholden ketterden ze net zo hard terug en waren ze zogenaamd beledigd.

Langs de Oude Haven stond de Beurs,
een mooie overdekte zuilengalerij in het hartje van de stad.
Hier kwamen de graanhandelaren bij elkaar, maar het was ook
een ideale plek om kwajongensstreken uit te halen.
Achter de zuilen kon je je mooi verstoppen om dan plotseling
te voorschijn te springen als je iemand wilde laten schrikken.
Aalvlug gleden de jongens tussen de zuilen door, links, rechts,
dikwijls nagezeten door een woedende handelaar of
een grommende rakker. Dat was dolle pret, tot er eentje
struikelde en zo'n handelaar de kans kreeg hem een oorveeg
te geven die hem deed suizebollen. Maar juist het feit dat ze
kans liepen een pak rammel te krijgen voelden de jongens als
een uitdaging. Gevaar gaf sjeu aan het leven!
En welke Zeeuwse jongen was bang voor een pak slaag? Ze waren
eraan gewend, want had vader Cats niet geschreven:
Wie zijn kinderen liefheeft, tuchtigt ze?
Maar een paar dagen later zaten diezelfde boefjes met
een vroom gezicht in de Lievenmonsterkerk, zongen luidkeels en
onnoemelijk vals de psalmen mee, verveelden zich onder de preek,
maar toonden diep respect voor de dominee met zijn witte bef en
versleten pruik.
Zo dartelden de drie vrienden door hun jeugd in de goede stad
Zierikzee. Volmaakt gelukkig, zonder het te beseffen.

En toch...

Bij al zijn handigheid en vlugge verstand droomde Jasper
een onmogelijke droom. Reizen wilde hij, avonturen beleven,
de wereld zien en schatten verzamelen! Niet ongewoon voor
een Zeeuwse jongen, maar het was een wens die niet gemakkelijk
te vervullen zou zijn. Zijn vriend Jacob was voorbestemd voor
het zeemansleven, daarvoor zou stuurman Ham wel zorgen.
Jasper was schreeuwend jaloers op die jongen. Hij wel!
Maar het nieuwjaarskind kwam niet uit een zeemansgezin.
Zijn vader was een ambachtsman, net als zijn pleegvader
Simon. Het lag voor de hand dat Jasper later zijn vader als
timmerman zou opvolgen. En al was hij elk uurtje te vinden bij

de Nieuwe Haven of bij het Havenkanaal, waar hij schepen kon zien binnenlopen of zien uitvaren, uitbundig door hem nagezwaaid – hij beseftte maar al te goed dat het bij zijn hunkering naar de verte zou blijven. Wat benijdde hij stuurman Ham, die kon wegvaren over de zeven zeeën naar het onbekende, naar landen waar je zonderlinge mensen kon aantreffen met een donkere huid, ravenzwarte haren en scheefstaande voeten (zo was hem verteld), en waar wonderbaarlijke dieren rondliepen met een meterslange nek, of dwarsgestreept, geblokt, geruit en met bochels...

In Zierikzee zag je alleen de gewone dieren: vee, paarden, kippen.

Op nieuwjaarsdag 1715 werd Jasper tien jaar en het werd een rampdag. Woest gierde de storm over het eiland Schouwen. Diezelfde nacht braken de dijken door en liep een aantal polders onder water. Ook in het havenkwartier van Zierikzee spoelde het zoute water door de straten. Alle beschikbare bootjes werden ingezet om vee te gaan redden, mensen van de daken van hun boerderijen te halen en verdronken dieren snel naar de vleeshuizen te brengen eer bederf zou zijn ingetreden. Alle weerbare mannen in de wijde omtrek werden ingezet om de dijken te herstellen, maar nauwelijks waren de gaten gedicht of een nieuwe stormvloed teisterde het eiland en weer donderde de zee over het land, zodat de polder Zuidhoek vrijwel helemaal onder water kwam te staan, een ellende die nog jaren zou voortduren.

Stuurman Ham was niet thuis en zijn vrouw en twaalf kinderen zaten huiverend op de zolder van hun huis, terwijl beneden stoelen en tafels ronddreven.

Moeder Deesje was met haar dochters naar de Lievenmonsterkerk gevluht die nog juist droog was gebleven, terwijl vader Simon, vader Lieven en Jasper met roeiboortjes over de ondergelopen polders voeren om te redden wat er te redden viel.

Die dag at iedereen in Zierikzee verdronken kip of speenvarken.

Zelfs diepe ellende heeft nog een gouden randje.

Al met al was het een rampzalige winter, maar voor de bewoners

van de eilanden Schouwen en Duiveland was het niets nieuws. Ze waren groot geworden met rampen als deze. Want hoe verbeterd ze ook vochten tegen de zee: vier-, vijfmaal in een eeuw verloren ze de strijd. Dan brak het water door de verdedigingslinie, overspoelde de laaggelegen polders, maakte slachtoffers onder mensen en dieren, en bedierf het land voor jaren. Desondanks, of misschien daardoor, werd de provincie Zeeland steeds groter, werd er voortdurend meer land ingedijkt en drooggemalen. Treurend begroef men de doden, verbrandde men de rottende kadavers; daarna bracht men onvoorstelbare offers aan geld en energie. Men herstelde de dijken, wetend dat het allemaal slechts tijdelijk was en dat een nieuwe stormvloed, volgend jaar of over twintig jaar, in één nacht al dat werk teniet kon doen.

Kort nadat de bewoners van de Ravenstraat hun huizen hadden schoongemaakt, alle modder hadden weggeveegd, kleden, gordijnen, beddengoed en kleren hadden gedroogd, verscheen op een zondag vader Lieven de Bonte in de woning van moeder Deesje om Jaspers kostgeld af te dragen. Meestal dronk hij dan een kroes anijsmelk en vertrok weer snel zonder veel te zeggen. Dit keer ging het anders. Hij ging er uitgebreid bij zitten, keek naar Jasper, toen naar Jaspers pleegouders en knikte. ‘Mijn eigen zoon,’ begon hij plechtstatig, ‘is nu ruim tien jaar oud. Daarom zeg ik, vrouw Deesje: het is mooi geweest. Je hebt tien jaar lang heel goed voor mijn jongen gezorgd, je hebt hem een godvruchtige opvoeding gegeven en een stevige knaap van hem gemaakt. De Here zal het je lonen. Maar nu wordt het hoog tijd dat Jasper bij mij komt wonen en mijn knechtje wordt.’ De hele familie had vader Lieven nooit zolang achtereen horen praten. Ze waren er beduusd van. Vader Simon deed een voorzichtige poging tot protest. ‘Jasper kan ook bij mij in de werkplaats komen. Als koperslager...’ ‘Nee.’ Lieven sneed hem snel af. ‘Ik wil dat hij timmerman wordt.’ ‘Ja maar,’ waagde moeder Deesje ook een poging, ‘al wordt hij

jouw leerling, hij kan toch hier blijven wonen.'

'Ik wil mijn zoon bij mij in huis hebben.'

Hester begon te huilen.

'Jasper is toch mijn broertje! Hij hoort bij ons.'

'Jasper,' zei Lieven, 'hoort bij mij.'

Simon zuchtte diep.

'Het is je goed recht, Lieven, om je zoon op te eisen.

We zullen hem wel missen. Het is een goede jongen.'

'Het is een kwajongen en een spijbelaar,' gromde Jaspers vader.

'Het wordt tijd dat hij wat tucht leert.'

Eindelijk zei Jasper ook iets.

'Vader, ik zou liever naar zee gaan.'

'Geen sprake van. Je komt bij mij in de werkplaats en ik zal een goed vakman van je maken.'

Zo kwam er een einde aan Jaspers verblijf in het gezin van de koperslager. Hij moest zijn boeltje pakken en verhuizen naar zijn geboortehuis. Daar voelde hij zich in het begin als een kat in het verkeerde pakhuis, want alles was hem vreemd.

Alleen een armzalig gekrabbeld portretje kon hem misschien doen denken aan zijn echte moeder, die hij nooit had gekend. Of dat tekeningetje enige gelijkenis vertoonde met de vrouw die hem ter wereld had gebracht, wist hij niet. Zo te zien was ze niet mooi geweest, maar dat kon de schuld van de tekenaar zijn.

Hoe dan ook, dat portretje vormde de enige wandversiering in de sobere woning van de timmerman, dus keek Jasper er dikwijls naar, al voelde hij daarbij niets.

Aan de andere kant: de school van meester Haverkamp verlaten en leerling bij zijn vader worden trok hem wel aan. Lekker in de weer zijn met hamers, spijkers en beitels, naar zaagsel ruiken en eelt op je handen krijgen, lijm koken en zwaluwstaarten steken, dat was heel wat stoerder dan de catechismus uit het hoofd leren of bijbelteksten overschrijven die je maar half begreep.

Behalve zagen, boren, schaven en polijsten probeerde vader Lieven zijn zoon ook de rekenkunde bij te brengen en hem te leren hoe je maten en gewichten bepaalde.

Hij was een leraar met weinig geduld. Jasper was weliswaar niet dom, maar hij had een hekel aan rekenen. Al dat gedoe met duimen, voeten en ponden vond hij lastig. En o, wat miste hij moeder Deesjes pannenkoeken, haar warme anijsmelk en de plagerijen van zijn 'zusjes'.

Wat hem wel plezier deed was dat hij – geen schoolkind meer – zich kon aansluiten bij de Raven. Dat was een groep jongens variërend van tien tot twaalf jaar, die een jarenlange vete had uit te vechten met de Vossen uit de Vossenstraat. Hoe zij ooit vijanden waren geworden wist niemand meer. Misschien omdat in de Ravenstraat meer ambachtslieden woonden dan in de Vossenstraat, waar vooral zeelui waren neergestreken.

Hoe dan ook, er ging nauwelijks een week voorbij of op zaterdagavond troffen de twee benden elkaar bij de Varreput en raakten slaags. Als wapens gebruikten ze soms stokken, maar liever hun blote vuisten. Een partijtje knokken, heerlijk vonden ze dat! Ook Jacob Ham was onveranderlijk van de partij. Hij en Jasper vormden een strijdlustig tweetal. Zelfs de grotere jongens kregen respect voor hen, want Jasper kon ongenadig hard slaan, en proberen een stok af te pakken van Jacob was onbegonnen werk. Toch stelden die gevechten niet veel voor. De jongens ontzagen elkaars kleren, want die waren duur en de moeders waren niet mals als daar onnodig scheuren in kwamen. Ze vochten gewoon omdat ze het heerlijk vonden een tegenstander tegen de grond te drukken en hem 'genade' te horen roepen. Wie onder lag riep dat dan ook gauw, waarna hij goedmoedig werd losgelaten en hij de kans kreeg overeind te krabbelen om zich opnieuw in de strijd te storten.

Menige jongen kwam een halfuurtje later thuis met een blauw oog, een paar builen en schrammen, maar dat gold als ereteken: hij had zich flink geweerd en bij zijn kameraden respect afgedwongen.

De moeders kijfden. Maar de vaders – voor zover ze niet op zee zaten – schudden alleen het hoofd en vonden het niet nodig hun gezag, dat toch al aanzienlijk was, nog verder te bevestigen. Ook in hun jeugd hadden ze met rivaliserende benden gevochten, en soms, in de kroeg, gingen ze nog weleens op de vuist.

Het was laten zien dat je je mannetje stond, dat je niet bang was voor een grote mond of een paar maaiende vuisten. Je was een vent die van zich af kon slaan. Dat hoorde allemaal bij de opvoeding.

Meestertimmerman Lieven de Bonte had het druk. Overal langs de Nieuwe en Oude Haven en verderop in de stad werd gebouwd. Meestal verbouwd; de rijke patriciërs die in de Raad zaten en nog talloze bijbaantjes hadden, lieten hun huizen voortdurend uitbreiden en verfraaien, want geen van hen wilde onderdoen voor de ander. Wanneer Jasper achter zijn vader zo'n kolossaal herenhuis betrad waar nog een serre moest worden aangebouwd of waar tussenmuren moesten worden gesloopt omdat twee kamers moesten worden omgetoverd tot één prachtige salon, keek de jongen zijn ogen uit. Dat zoveel weelde kon bestaan! Algauw besepte hij dat je van hard werken onder de gildebepalingen nooit echt rijk zou worden – zeker niet zó rijk! Vader Lieven had goed zijn brood, daar niet van, en hij woonde in zijn eigen huis, maar hij bezat geen hemelbed, geen met ivoor ingelegde rooktafeltjes, geen kasten vol met kristal, Delfts blauw of Chinees porselein. Evenmin droeg hij een breedgerande hoed met pluimen, een gepoederde pruik of schoenen met zijden linten. Vader Lieven was een doodgewone man met vettige haren, een werkmanskiel en ruwe handen.

Zondags ging Jasper nog vaak op bezoek bij moeder Deesje, die hem altijd hartelijk ontving met peperkoeken en anijsmelk. Catrina en Wiebe hadden elk een dienstje in een van de patriciërshuizen en op hun vrije zondagmiddag vertelden ze graag over de grillen van hun mevrouwen of over hun ruzies met de keukenmeid. Vrouwenpraat, maar Jasper vond het grappig. Alleen Hester was nog, met het nagekomen zusje Hanneke, bij moeder Deesje thuis. Hester had het hoog in de bol. Ze wilde geen dienstmeisje worden, ze wilde borduurster of op zijn minst kostuumnaaister zijn.